

נהמרת יצחק

בסייעתא דשמיא | בהר בחוקותי תשפ"ג | גליון מס' 193

פרפראות

כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים וגו', (כ"ה נ"ה).
פירש רש"י, וזה לשונו, כי לי בני ישראל עבדים, שטרי קודם, ע"כ.

אכן צריך ביאור אמאי באמת לא גזרו גזירה זו ביום הכיפורים, כמו בראש השנה (ובמגילה ובלולב, שגם שם גזרו שמא יעביירונו).³

ב

איתא בראש השנה (ל), אהא דכתיב לגבי תקיעת שופר דיובל, **ביום הכפרים תעבירו שופר בכל ארצכם** מלמד שכל יחיד ויחיד חייב לתקוע, אמר רב הונא ועם בית דין, מאי ועם בית דין, בזמן בית דין, לאפוקי שלא בזמן בית דין, דלא.

ועיין שם בגמרא דמבואר, שיש חילוק בין תקיעות של ראש השנה לתקיעות של יובל ביום הכיפורים, דבתקיעת שופר של ראש השנה כשחל בשבת, תיקנו חז"ל דאינו אלא בפני בית דין ממש, אבל שלא בפניהם, אפילו בזמן שבית דין יושבים אין תוקעים, אבל בתקיעות של יום הכיפורים תוקעים בכל מקום אפילו שלא בפני בית דין, אבל רק בזמן שבית דין יושבים, עיין שם.

ולכאורה מבואר שליכא גזירה דשמיא יעביירונו ביום הכיפורים, דהרי הטעם שאין תוקעים בראש השנה אלא בפני בית דין, הוא מפני גזירה זו, וכדאיתא שם (כ"ט), אלא אמר רבא מדאורייתא מישראל שרי, ורבנן הוא דגזור ביה, כדרבה, דאמר רבה, הכל חייבין בתקיעת שופר, ואין הכל בקיאיין בתקיעת שופר, גזירה שמא יטלנו בידו וילך אצל הבקי ללמוד, ויעביירונו ארבע אמות ברשות הרבים, (והיינו טעמא דלולב והיינו טעמא דמגילה), ע"כ.

ומבואר דכשתוקעים בפני בית דין ליכא למיגזר שמא יעביירונו, ולכאורה כדאיתא בדרשת הרמב"ן לראש השנה, מפני שאימת בית דין עליהם לא יבואו להעביירונו, והנה אם גם ביום הכיפורים שייך גזירה זו, אמאי התירו אפילו שלא בפני בית דין, הרי אימת בית דין אינה אלא לפנייהם ממש, (דאי לא הכי גם בראש השנה יהיה מותר), אלא וודאי טעמא אחרינא יש בזה.⁴

ועיין בריטב"א שם, שכתב להדיא שאין צריך ביובל לפני בית דין, ומשום דלא גזרו בה גזירה דרבה, ועיין שם שנותן טעם, דאם היו גוזרים על זה לא היו תוקעים (בבית דין) ביובל לעולם, דיום הכיפורים דינו כשבת וכו', (וכמו שכתב הרמב"ן בפירושו התורה).

אכן לפי זה קשה אמאי תיקנו לתקוע דווקא בזמן בית דין.⁵

ועיין בריטב"א שם, וזה לשונו, אלא משום דאיכא חיובא לתקוע בית דין שופר ביובל, [ואף יחידים חייבין] כבית דין, דנפקא לן מדכתיב **והעברת שופר תרועה**, ובתרא הכי כתיב **תעבירו שופר** דהוי חיובא ליחידים, משמע

3) אכן ע"י בקבא דקשייתא (ק' ע"ט), שהק' על שיטת הבעל המאור ב"ה (ל), דס"ל שגזרו ביה"כ שמא יעביירונו, וס"ל דלא שייך ביה"כ לגזור שמא יעביירונו, עיי"ש, אכן יש לדון הרבה בדבריו, ואכ"מ.
4) ובדעת הבעה"מ ותוס' הרא"ש, דס"ל שגזרו גם ביה"כ שמא יעביירונו, י"ל דלשיטתייהו אזלי דאין דין בפני ב"ד אלא ביובל שחל בשבת, אבל בסתם יוה"כ לא גזרו כלל, עיי"ש.

5) ועי' טו"א שכת' דאה"נ משום גזירה זו של שמא יעביירונו תיקנו שלא לתקוע אלא בזמן ב"ד, וכמ"ש בבעה"מ ותוס' הרא"ש, אכן הם כתבו שזה רק בשבת, ולטו"א הוא הדין ביה"כ שחל בחול, עיי"ש.

והעברת שופר תרועה בחדש השבעי בעשור לחדש ביום הכפרים תעבירו שופר בכל ארצכם.

א

בפשטות נראה שיש כאן בפסוק יתור לשון, שכתוב שדין העברת שופר הוא בחודש השביעי בעשור לחודש, ושוב כתב **ביום הכפרים**, ועיין ברש"י שכתב, וזה לשונו, ממשמע שנאמר **ביום הכפרים**, איני יודע שהוא **בעשור לחדש**, אם כן למה נאמר **בעשור לחדש**, אלא לומר לך, תקיעת עשור לחדש דוחה שבת **בכל ארצכם**, ואין תקיעת ראש השנה דוחה שבת בכל ארצכם, אלא בבית דין בלבד, ע"כ.

ומבואר שתקיעה זו של יובל ביום הכיפורים, דוחה שבת.⁴

והנה עיין ברמב"ן, שאחר שהביא דברי רש"י, כתב, וזה לשונו, והנה הרב מפני בקיאותו בתלמוד, והכל לפניו כשולחן ערוך, אינו חושש וסותם הברייתות, והן מטעות לשאר בני אדם, שידוע הוא וברור בגמרא, כי התקיעות כולן של ראש השנה ויום הכפורים, ואפילו של רשות, מותרות הן בשבת, לפי שהיא חכמה ואינה מלאכה, ותוקעין היו בדין תורה בשבת, של ראש השנה ושל יום הכפורים, בכל מקום, (פירוש, ואם כן מה שכתב רש"י לחלק בפסוק עצמו, בין תקיעות של ראש השנה לתקיעות של יום הכיפורים, אין זה באמת ילפותא ואין זה מדין תורה, אלא כעין אסמכתא, דמדאורייתא הכל מותר).

וענין התקיעה בבית דין (פירוש של ראש השנה), תקנת רבן יוחנן בן זכאי היא, משחרב בית המקדש, לפי שגזרו בה, מפני שהכל חייבין בתקיעת שופר ואין הכל בקיאיין בתקיעת שופר, שמא יטלנו בידו וילך אצל בקי ללמוד, ויעביירונו ארבע אמות ברשות הרבים, והתיר לנו רבן יוחנן בן זכאי בבית דין בלבד, ואין לזה עיקר בענין הכתוב כלל.

ומה שהזכירו (בתורת כהנים) תקיעה בעשור דוחה שבת, לומר שהיא נעשית בכל יום הכפורים, כי הדחיה ביום הכפורים שחל להיות בשבת ושחל להיות בחול, אחת היא, שיום הכפורים כשבת לכל מלאכה, בין להוצאה בין לכל המלאכות (ולכאורה היינו שבוים הכיפורים לא גזרינן שמא יעביירונו, דאם כן אף פעם לא יתקעו ביום הכיפורים, דתמיד דינו כשבת).

ומכל מקום רצה הרב ללמדנו (ולכאורה אם כן מה בא רש"י לפרש), שתקיעת שופר ביום הכפורים נעשית בכל מקום, שפירוש **תעבירו שופר בכל ארצכם**, ללמד שכל יחיד חייב לתקוע, ואין התקיעה בבית דין בלבד, כמו הספירה, ע"כ.

ומבואר בדברי הרמב"ן שאין גזירת רבן יוחנן בן זכאי שמא יעביירונו ארבע אמות ברשות הרבים, אלא בראש השנה, ולא ביום הכיפורים, וביום הכיפורים לא גזרו כלל על זה, דהרי זה מה שבא רש"י לרמוז בפירושו.⁵

1) וכן רמז ליה בבעה"ט, וז"ל, **תעבירו שופר ביכל**, ר"ת שבת, לומר דוקא תקיעת יובל שהוא בב"ד, דוחה שבת, ע"כ. ולכא' מש"כ שהוא בב"ד, צ"ב, ועי' מש"כ בזה.

2) ועי' במזרחי שכת' כן בדעת רש"י, עיי"ש.

ד

בריש הלכות שמיטה ויובל מנה הרמב"ם את מנין המצוות שיש בהלכות אלו, וזה לשונו, הלכות שמיטה ויובל, יש בכללן שתיים ועשרים מצות, תשע מצות עשה וכו' (י) לספור השנים שבע שבע, (יא) לקדש שנת החמישים, (יב) לתקוע בשופר בעשרה בתשרי כדי לצאת עבדים חפשי וכו', ע"כ.

והנה עיין מה שכתב הרמב"ם בהלכותיו (פרק י' הלכה א'), וזה לשונו, מצות עשה לספור שבע שבע שנים, ולקדש שנת החמישים, שנאמר וספרת **לך שבע שבתות שנים** וגו' וקדשתם את שנת החמישים, ושתי מצות אלו מסורין לבית דין הגדול בלבד, ע"כ.

ולכאורה צריך ביאור מה שהרמב"ם כלל שתי מצוות אלו ביחד, דהנה עיין בספר המצוות להרמב"ם (מצות עשה קל"ו), שכתב, היא שצונו לקדש שנת החמישים, כלומר לבטל העבודה בה כמו השמטה וכו' ושני אלו הדברים יכללם אמרו וקדשתם את שנת החמישים שנה וכו', ע"כ, ולא הזכיר את מצות ספירת שבע שנים, אלא אחר כך, במצוה (ק"מ), כתב, היא שצונו למנות השנים וכו' ומצוה זו, כלומר ספירת שני השמטה, היא נמסרת לבית דין, כלומר סנהדרי גדולה, כי הם הם שימנו שנה שנה מן החמישים שנה וכו', עיין שם.

הרי שאלו שתי מצוות נפרדות, וצריך ביאור אמאי כוללם יחד.

ועוד צריך ביאור שלא נתבאר להדיא מתי ואיך מקדשים בית דין את שנת החמישים.

שתלויה תקיעת יחידים בשל בית דין וכו' הא אין לך לומר, אלא בזמן שבת דין יושבין ע"כ.

והיינו מכיון שיש שני חיובים של תקיעת שופר, חד לבית דין וחד ליחידים, וכתבי אהדדי, הרי שתלויים זה בזה.⁶

ולכאורה צריך ביאור מה בכך שגם בית דין וגם יחידים צריכים לתקוע ביום הכיפורים, לכאורה זה שתי חיובים נפרדים זה מזה, ומהיכתי תיתי ששתי תקיעות הללו יהיו קשורות זו בזו, רק משום שהזכרו בהדי הדדי, אתמהא.

ג

כתב הרמב"ם בהלכות שמיטה ויובל (פרק י' הלכה י'), וזה לשונו, מצות עשה לתקוע בשופר בעשירי לתשרי בשנת היובל, ומצוה זו מסורה לבית דין תחלה, שנאמר והעברת שופר תרועה, וכל יחיד ויחיד חייב לתקוע, שנאמר **תעבירו שופר** וכו', ע"כ.

ועיין במנחת חינוך (מצוה של"א, אות א'), שהקשה על מה שכתב הרמב"ם שמצות תקיעה מסורה לבית דין תחילה, וזה לשונו, ודין זה שנמסר לבית דין תחלה, איני מבין הכוונה, כיון דהוא מצוה על כל ישראל, שחייב כל אחד לשמוע שופר כמו בראש השנה, אם כן מאי הכוונה דנמסר לבית דין תחלה, ואם יהיה המצוה שהבית דין יתקעו תחלה, ואחר כך כל ישראל, זו לא שמענו, דודאי תיכף בנץ החמה מצוה על כל אחד מישראל לשמוע שופר, כמו בראש השנה, ועל כל אחד מהבית דין, כי הם כמו כל אחד ואחד מישראל, והכסף משנה לא הראה מקום מוצא הדין של רבינו וכו', עיין מה

(6) והא שכת' דיש ב' חיובים אין זה דין מוסכם לכל הדעות, עי' לקמן.

פרפראות/המשך

מציונו שהקב"ה אמר במצרים כי לי בני ישראל עבדים.

ותירץ על פי יסודו של הבני יששכר (מאמרי ניסן מאמר ז'), שביאר אמאי לא מציונו בכל המאתיים ארבעים ושמונה מצוות שמי שמבטלם היא חייב כרת, חוץ ממצוות מילה ופסח, שרק באלו יש עונש כרת, וכתב שם על פי מה שאמרו ביבמות (מ"ז), שהקונה עבד כנעני מעכו"ם, צריך שישתעבד בו מיד בשעת קנין, שאם לא ישתעבד בו ייצא העבד לחירות, מכיון שלעובד כוכבים אין בעבדו קנין הגוף, מה שאין כן ישראל יש לו קנין הגוף בעבד כנעני, עיין שם, ומבאר הבני יששכר שכן היה מצב בני ישראל במצרים, כשיצאו מלחיות עבדי פרעה, שלא היה לו קנין הגוף בעם ישראל, ונעשו עבדי ה', שיש לו בהם קנין הגוף, היה צריך לשעבדם מיד, שאם לא היו בני ישראל קונים את עצמם ולא היו לא עבדי פרעה ולא עבדי ה', והנה אז שיעבד אותם בשתי מצוות אלו, מילה ופסח, וממילא חמורים מצוות אלו יותר משאר מצוות עשה, מכיון שעל ידם נשתעבדו להיות עבדי ה', ואם מנתק עצמו ממצוות אלו, גורם לעצמו שיכרת ממנו יתברך, עיין שם. ועל פי זה ביאר אאמו"ר זצלה"ה הך דרשה דר' שמעון בר רבי, דמה שאמר בשעה שפסחתי ואמרתי כי לי בני ישראל עבדים, פירוש שאז נאמר, והיינו על ידי מה ששיעבדו עצמם בפסח ומילה שהם עבדי השם, נאמר (איז געזאקט געווארן, אבל לא שהיה דיבור מלמעלה), שהם עבדי ה', עכ"ל, ודפח"ח.

ועל פי דברים אלו יש לבאר הפסוקים כאן, דהנה לכאורה צריך לבאר החילוק בין דרשת רבן יוחנן בן זכאי, שדרש שהקב"ה אמר בהר סיני כי לי בני ישראל עבדים, לדרשת ר' שמעון בר רבי, שהיה דורש שהקב"ה אמר כי לי בני ישראל עבדים במצרים.

ונראה, דהנה מציונו שני זמנים שבני ישראל שיעבדו עצמם להקב"ה, פעם ראשונה במצרים, כשיצאו מרשות פרעה ונעשו עבדי ה', ואז שיעבדו עצמם במצוות מילה ופסח, ושנית כשיעבדו עצמם כשכפה עליהם הר כגיגית, ושיעבדו עצמם לקיים כל המצוות, (עיין שבת פ"ח).

ולכאורה משמע דמיתור הלשון של **כי לי בני ישראל עבדים**, דורש הכי.

איברא זה צריך ביאור דהנה לעיל בפסוקים כתיב **וכי ימוך אחיך עמך ונמכר לך** וגו', ושם כתיב **כי עבדי הם אשר הוצאתי אתם מארץ מצרים**, ושם פירש רש"י, וזה לשונו, **כי עבדי הם**, שטרי קודם, ע"כ, הרי ממה שכתב **כי עבדי הם** לעיל, אפשר למילף ששטרי קודם, והנה כאן (בנמכר לעובד כוכבים), גם כתוב **כי עבדי הם**, ואם כן קשה אמאי צריך לכתוב **כי לי בני ישראל עבדים**, אם להודיע ששטרי קודם, הא כתב **כי עבדי הם**, וכמו שפירש רש"י לעיל, שיש לדרוש מזה ששטרי קודם, גם כאן נמי, ואם כן **כי לי בני ישראל עבדים** מיותר, וצריך ביאור.

ונראה לבאר, בהקדם מה ששמעתי מאאמו"ר זצלה"ה¹ לבאר מאמר חז"ל בקידושין (כ"ב), דאיתא שם, רבי שמעון בר רבי היה דורש את המקרא הזה כמין חומה, מה נשתנה דלת ומזוזה מכל כלים שבבית, (שבהם מרצעים את העבד), אמר הקב"ה, דלת ומזוזה שהיו עדים במצרים בשעה שפסחתי על המשקוף ועל שתי המזוזות, ואמרתי כי לי בני ישראל עבדים, ולא עבדים לעבדים, והוצאתים מעבדות לחירות, והלך זה וקנה אדון לעצמו, ירצע בפניהם, ע"כ.

והקשה אאמו"ר זצלה"ה דהיכן מציונו ביציאת מצרים שהקב"ה אמר כי לי בני ישראל עבדים, תינח לפי דרשת רבן יוחנן בן זכאי (עיין קידושין שם), שהיה דורש את המקרא כמין חומה, מה נשתנה און מכל אברים שבגוף, אמר הקב"ה און ששמעה קולי על הר סיני, בשעה שאמרתי כי לי בני ישראל עבדים, ולא עבדים לעבדים, והלך זה וקנה אדון לעצמו, ירצע, ע"כ, בהר סיני שפיר מציונו שהקב"ה אמר שבני ישראל הם עבדיו, וכמו שפתח ואמר בעשרת הדברות **אנכי ה' אלקים אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים** וגו'², אבל לפי ר' שמעון בר רבי, היכן

(1) עי' מש"כ בליקוטי נ"י פר' משפטים תש"פ, ועי' חו"ב שובבי"ם.

(2) ועוד י"ל שכוונתו 'ואמרתי' תיבות אלו ממש, וכמו שכת' בפרשתינו - פר' 'בהר סיני', **כי לי בני ישראל עבדים**, ודו"ק.

איתא בראש השנה (ט): תנו רבנן **יובל היא** וכו', פירוש **דיובל** משמע ריבוי, שמכל מקום זה יובל, והיא משמע מיעוט, דרך באופן מסוים חל היובל, והנה מצינו שלושה דינים ששייכים לשנת היובל, דין תקיעת שופר, ודין שילוח עבדים, ודין שמיטת קרקעות, שהשדות חוזרות לבעליהן ביובל, ופליגי שם התנאים איזה מן הדינים הוה לעיכובא בכדי שיחול היובל, דרבי יהודה סבר דרך שילוח עבדים הוא לעיכובא, ולרבי יוסי רק תקיעת שופר היא לעיכובא, ולרבנן שלושתם לעיכובא, ואם לא קיימו שלושה מצוות אלו של תקיעה ושילוח והשמטה, אין היובל חל, ועיין בתוספות שם, ד"ה יובל היא, שפירש דאם לא נתקדשה היובל אינה נאסרת בזריעה וקצירה, עיין שם.

והנה עיין בברייתא שם דקאמר דתקיעת שופר מסורה לבית דין⁷, ופירש רש"י, וזה לשונו, תקיעת שופר מסורה לבית דין, לצוות לשלוחם לתקוע, ע"כ. ולכאורה משמע שרק בית דין תוקעים, אך זה קשה דעיין לקמן (ל), דאיתא להדיא שיש חיוב על כל יחיד ויחיד לתקוע בשופר של יובל ביום הכיפורים, וצריך ביאור.

ונראה לבאר דאמאי יש שתי סוגי תקיעות ביום הכיפורים, וכמבואר בריטב"א הנוכח, והיינו שיש כאן שני חלקים במצות תקיעת שופר של יובל, יש חיוב על בית דין לתקוע, ועוד יש חיוב על כל יחיד ויחיד לתקוע, והחיוב

(7) ואף ש' יוסי קאמר לה, מ"מ טעם זה שייך לכו"ע, ופשוט.

על בית דין נלמד ממה שכתוב **והעברת שופר** בלשון יחיד, וכמבואר בהגר"א⁸ דכשהתורה כתבה בלשון יחיד נאמרה מצוה זו לבית דין, ובנוסף יש עוד חיוב לכל יחיד ויחיד שנלמד ממה שכתוב **תעבירו שופר**, שנכתב בלשון רבים, וכמו שכתב הגר"א דמצוה שנאמרה בלשון רבים נמסרה לכל יחיד ויחיד לקיימה.

ונראה שזה הביאור במה שכתב הרמב"ם (בהלכה י'), שמצוה זו נמסרה לבית דין תחילה, שנאמר **והעברת שופר תרועה**, פירוש דקאי על חלק של המצוה שנמסרה לבית דין, והם צריכים לתקוע תחילה, ואחר כך כתב וכל יחיד ויחיד חייב לתקוע, שנאמר **תעבירו שופר** וכו', ועכשיו קאי על החלק של כל יחיד ויחיד.

והנה מה שכתב הרמב"ם 'תחילה', נראה דשאני תקיעת בית דין מתקיעת כל יחיד ויחיד, דעל ידי תקיעה בבית דין אז מתקדש היובל, ובתקיעה זו מתקיים **וקדשתם**⁹, וכמבואר בראש השנה (ט):, שתקיעה זו שעל ידה מתקדשת השנה מסורה לבית דין, ושפיר שייך לשון תחילה, דרך על ידי מה שבית דין תוקעים נקבע היובל, ורק אחר זה מתחייב כל יחיד ויחיד לתקוע, דהכל תלוי בתקיעת בית דין, ודו"ק¹⁰.

(8) עי' בפ"י הגר"א לתו"כ, שכת' לחלק בין ספירת העומר שנאמרה לכל יחיד ויחיד, דכת' **וספרתם לכם**, לספירת שנות השמיטה שנמסרה לב"ד וכת' **וספרת לך** בלשון יחיד, עיי"ש.

(9) ואע"ג דכת' **וקדשתם** בלשון רבים, ולפי מה שהבאנו לעיל מהגר"א קאי על כל יחיד ויחיד, י"ל דכאן מכיון שע"י התקיעה נתקדש לכא"א, שפיר שייך לשון רבים, ופי' **וקדשתם**, דע"י הקדושה שמקדשים ב"ד נעשית קדושה לכולם, ודו"ק.

(10) ולגבי מתי חל הקדושה האם מר"ה או רק מיוה"כ, יש בזה נידון, ואכ"מ ועח"ל בס"ד.

פרפראות/המשך

קאמר **כי עבדי הם**, פירוש בגופם, מה שאין כן בקנין ממון קאמר **כי לי בני ישראל עבדים**, ועבדות זו הייתה במצרים, ומאז שטרי קודם, ומשום הכי כתב רש"י דבפרשת הנמכר לעובד כוכבים ילפינן מדכתיב **כי לי בני ישראל עבדים**, שזה בא לכלול הקנין ממון שיש להקב"ה בבני ישראל, ודו"ק.

בחוקתי

ורדפתם את איביכם ונפלו לפניכם לחרב, (כ"ו ז).

הנה מה שכתוב שהאויבים יפלו לפניכם לחרב, פירש רש"י, וזה לשונו, איש בחרב רעהו, ע"כ.

והנה בסמוך שוב כתיב, **(ורדפו מכם חמשה וכו')** **ונפלו איביכם לפניכם לחרב**, ושם פירש רש"י, וזה לשונו, שיהיו נופלין לפניכם, שלא כדרך הארץ, ע"כ.

ולכאורה צריך ביאור מה שהוסיף רש"י כשכתב שאין זה כדרך הארץ, מאי קא משמע לן בזה, ובפשטות יש לומר דהשתא בא לאפוקי ממה שכתוב לעיל מיניה **ורדפתם את איביכם ונפלו לפניכם לחרב**, שכאן כתוב דבר נוסף, דלכאורה קשה אמאי חזר הכתוב להזכיר נפילה זו, אלא בהכרח צריך לומר שבא לאשמועינן שיהא כאן נפילה נוספת, ונפילה זו, הנוספת, תהיה שלא כדרך הארץ³.

אכן צריך ביאור מה היא הנפילה 'שלא כדרך הארץ', דהרי אין הפירוש שיפלו בחרב רעהו, דהרי זה כבר כתוב, ובהכרח שנפילה בחרב רעהו עדיין הוה 'כדרך הארץ', ואם כן מהו 'שלא כדרך הארץ'.

אכן אם נדקדק, נראה, שיש שינוי בפסוק כאן מזה דכתיב למעלה, דלמעלה הזכיר **איביכם** לפני שכתב **ונפלו**, וכדכתיב **ורדפתם את איביכם**, ורק אחר כך **ונפלו** וגו', אכן בפסוק השני כתיב **איביכם** אחר **ונפלו**, וכדכתיב **ונפלו איביכם לפניכם**, ומשמע שהנפילה יהיה כשעדיין הן **איביכם**, ומשמע שזהו שלא כדרך הארץ,

ויש לומר שרבן יוחנן בן זכאי מיירי על השיעבוד ששיעבדו עצמם במצוות בשעת מתן תורה, וממילא קאמר ששמעה קולי בהר סיני, אך ר' שמעון בר רבי מיירי על השיעבוד ששיעבדו עצמם במצרים, ומשום הכי קאמר בשעה שפסחתי ואמרת כי לי בני ישראל עבדים.

ונראה ששני זמנים אלו, בכל אחד מהם היה 'שטר' להקב"ה שבני ישראל הם עבדיו.

ובביאור החילוק בין שני קנינים אלו, נראה, דבמצרים לא היה למצריים בישראל אלא שיעבוד ממון, דלעובד כוכבים אין קנין בגופו של ישראל, וכמו שאמרו ביבמות (מ"ז), שאתם קונים מהם ואין הם קונים מכם וכו', וממילא אז קנה הקב"ה בישראל קנין ממון, מה שאין כן במתן תורה נשתעבדו ישראל להקב"ה בשיעבוד גמור, וזה כבר נחשב כקנין הגוף, ודו"ק.

והנה עובד כוכבים אינו קונה בישראל אלא קנין ממון, ומשום הכי כלפיו 'שטר' של קנין ממון שהקדים לשטרו מספיק, בכדי שלא יהא לו רשות להשתעבד בו יותר ממה שכתוב בתורה, מה שאין כן ישראל שקונה את חברו בקנין הגוף, וכמו שאמרו בקידושין (ט"ז):, עבד עברי גופו קנוי, עיין שם, שם צריך שטר של קנין הגוף שקודם לשטרו של האדון, וזה השטר של מתן תורה, ודו"ק.

והנה שתי פרשיות כתובות כאן, פרשה ראשונה בעבד הנמכר לישראל, ופרשה שניה בעבד הנמכר לעובד כוכבים.

והנה בנמכר לישראל כשהפסוק קאמר שהאדון הישראלי יידע ששטרו של הקב"ה קודם, שם מדבר על קנין הגוף, ועל זה קאמר 'שטרי קודם', שהיה מאז מתן תורה, וזה נלמד מדכתיב **כי עבדי הם**, פירוש ממתן תורה היה גופם משועבד להקב"ה, מה שאין כן בנמכר לעובד כוכבים, ששם מדבר על הזמן שהקב"ה קנה את בני ישראל בקנין ממון, וקנין זה היה במצרים, ואם 'שטרי קודם' היינו השטר של מצרים, שהיה על הקנין הממון שבהם.

והשתא מדויק שפיר השינוי שיש בין הפסוקים, דכשמדבר על קנין הגוף

ולפי זה נראה דיש לבאר מה שכתב הריטב"א דביום הכיפורים תוקעים רק כל זמן שביית דין יושבים, אפילו שלא בפניהם, והיינו שתקיעת כל יחיד ויחיד תלויה בתקיעת בית דין, דרך על ידי תקיעת בית דין חלה קדושת היובל, ומתחייב כל אחד ואחד, ומפני שכולם יכירו שתקיעתם תלויה בתקיעת בית דין, משום הכי קבעו שלא יתקעו אלא בזמן בית דין, דעל ידי זה יזכרו שמצותה תלויה בבית דין, ודו"ק

ולפי מה שנתבאר, נראה לבאר אמאי לא גזרו ביום הכיפורים שמא

יעבירו להשופר ארבע אמות ברשות הרבים, דכיון שרק על ידי תקיעת שופר נקבע ששנה זו היא שנת היובל, ממילא לא רצו לגזור שלא יתקעו בשופר, דאם כן לא יחול קדושת היובל, ואף על גב שקדושת היובל נקבעת על ידי תקיעת בית דין, ולא על ידי תקיעת כל יחיד ויחיד⁽¹¹⁾, מכל מקום מצוה אחת היא, של תקיעת שופר ביובל, ואין לגזור על חלה ממנה, (ואפשר שזה גופא הטעם אמאי הגבילו תקיעת כל יחיד ויחיד לכל זמן שביית דין יושבים, ודו"ק.

(11) אכן יש לדון דע"י תקיעת כל או"א יוצאים העבדים לחירות, ע"י סה"מ (מ"ע קל"ז), וע"י מש"כ החינוך (מצוה של"א), ודו"ק.

וצריך ביאור.

ונראה לבאר על פי מה שכתב רש"י, אהא דכתיב בפרשת בהעלותך, ויפצו איביך, וזה לשונו, ויפצו איביך, המכונסין, ע"כ, פירוש שכשהאיבים מכונסים כולם ביחד, אז הם נקראים איבים, מה שאין כן כשנתפזרו, עיין שם.

ולפי זה מתבאר היטב מה שכתוב כאן, דבתחילה כתיב ורדפתם את איביכם, פירוש כשהם מכונסים עדיין, ואז תרדפו אותם, וכשיתחילו לברוח שכבר אינם קרויים איביכם, שהרי אינם מכונסים, אז יפלו בחרב, ואף שיפלו בחרב רעהו, עדיין הוה בגדר דרך הארץ, שדברים כאלו, שיפלו בחרב רעהו קורה לפעמים.

מה שאין כן בפסוק השני כתיב ונפלו איביכם לפניכם לחרב, פירוש כשעדיין נקראים איביכם, שהם מכונסים, שעדיין לא התחילו לרדוף אחריהם, אף על פי כן יפלו לפניכם לחרב, וזה כבר שלא כדרך כל הארץ, דנפילה איש בחרב רעהו יכול לקרות כשהם נרדפים, אך לא כשהם מכונסים יחד, וזה התוספת ברכה הכתובה כאן, ודו"ק.

והא שיש תוספת ברכה שיפלו שלא כדרך הארץ, יש לומר שזו היא מידה כנגד מידה, דכאן קאי על רבים העוסקים בתורה, וכמו שפירש רש"י שאינו דומה מועטים העושים את התורה למרובים העושים את התורה⁽⁴⁾, ושיהיו רבים שעוסקים בתורה, זה כבר 'לא כדרך הארץ'.

והא שרבים שעוסקים בתורה נחשב שלא 'כדרך הארץ', יש לבאר לפי הגמרא בברכות (ל"ה:), דאיתא שם פלוגתא דר' ישמעאל ורבי שמעון בר יוחאי בפירוש הא דכתיב ואספת דגנך, דתנו רבנן ואספת דגנך מה תלמוד לומר, לפי שנאמר לא ימוש ספר התורה הזה מפיה, יכול דברים ככתבן, תלמוד לומר ואספת דגנך הנהג בהן מנהג 'דרך ארץ', דברי ר' ישמעאל, רבי שמעון בן יוחאי אומר, אפשר אדם חורש בשעת חרישה וזורע בשעת זריעה וקוצר בשעת קצירה ודש בשעת דשיה וזורה בשעת הרוח, תורה מה תהא עליה, אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית על ידי אחרים וכו' אמר אביי הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידן, כרבי שמעון בן יוחאי ולא עלתה בידן, ע"כ.

ומבואר דאצל רבים (הרבה) שייך מנהג 'דרך ארץ' כר' ישמעאל, מה שאין כן מנהג ר' שמעון בר יוחאי אינו שייך אלא אצל יחידים⁽⁵⁾.

אכן אם יהיה מצב שרבים ינהגו כמנהג רבי שמעון בר יוחאי, זה כבר שלא 'כדרך הארץ', וממילא יזכו, מידה כנגד מידה, שהקב"ה ינהג איתם גם שלא 'כדרך הארץ', והאיבים יפלו שלא 'כדרך הארץ', כשיהיו עדיין מכונסים יחד, כשעדיין לא התחילו לברוח, ודו"ק.

(4) ע"י ליקוטי נ"י שם.

(5) וע"י מש"כ הרמב"ם פ"ג מהל' שמיטה ויובל הל' י"ג, וע"י מש"כ הגר"ז פר' חיי שרה.

ונסתם ואין רדף אתכם, (כ"ו י"ז).

פירש רש"י, וזה לשונו, ואין רודף אתכם, מבלי כח, ע"כ.

ולכאורה צריך ביאור היכן נרמז בפסוק דבר זה שיהיה 'מבלי כח'.

ובהקדם נראה שיש לבאר פירוש 'מבלי כח', על מי נאמר, דלכאורה אין לומר דבא לאשמועינן שהאיבים לא יהיה להם כח, דהרי אין שום קללה לישראל בזה, אדרבה זה ברכה שלא יהיה כח להאיבים, וצריך לומר ש'מבלי כח' היינו שלא יהיה לעם ישראל כח, ודו"ק.

אך צריך ביאור מאי קא משמע לן⁽⁶⁾.

והנראה הוא, שנרמז כאן מה שמצינו בתוכחה של משנה תורה, דהנהגה אחת מן הקללות במשנה תורה הוא והתמכרתם שם לאיביך לעבדים ולשפחות ואין קנה, פירוש דלא יהיה מי שירצה לקנותם, עיין שם, ואם כן כאן נמי יש לומר שזה כוונת הפסוק, דנותן סיבה אמאי לא ירצו האיבים לרדוף אחריהם, שאין להם שום סיבה לזה, דאמאי הם צריכים לרדוף אחריהם רק בכדי שיהיו להם עבדים להשתמש בהם (או למוכרם כעבדים), וכאן, מכיון שאין להם לעם ישראל כח לא יהיה סיבה לאיבים לרדוף אחריהם, ודו"ק.

ונראה שדבר זה נרמז במה שכתוב כאן ואין רדף אתכם, דהיה יכול לכתוב ואין רדף, ואמאי הוסיף אתכם שנראה מיותר, אלא קא משמע לן שדייקא לאתכם לא יהיה רודף, ומפני שלא יהיה שום שויות להאדם הישראלי, ומפני שלא שיהיו מבלי כח, ודו"ק.

(6) וע"י שפ"ח.

בס"ד

תורתנו ממן לנו היא מאירת עינינו

נשגור בזה ברכת מזל טוב לילדי החלאקה היקרים

היניק מאיר יהודה קודיץ נ"ו

היניק משה חיים רוזנבלט נ"ו

היניק פינחס שלמה שפירא נ"ו

שיזכו הוריהם וזקיניהם לדאות מהם רוב נחת דקדושה, ויעלו ויפרחו מעלה מעלה בתורה וירא"ש בדרכו של בעל ההילולא, בהתמסרות כל חייהם ולהיות תפלים לשכינה, אמן.

הוא ימליץ טוב בעדינו אדוננו בר יוחאי